

△

„Odsouzeného k samovazbě litujete, proti trestu smrti jste rozhodně – a co je to všechno proti osudu recensenta, který *musí všechno číst*,“ bědoval jednou recensent časopisu Opinion nationale, známý Edmond About. Ach jak krátce vyslovil trpkou pravdu o žurnalistickém mučednictví!

Člověk přijde spokojeně a klidně odpůldne do redakce. Je blažen, netuše nic zlého, a zapálí sobě skvostné cigáro, přemýšleje, co by as měl dělat, aby se alespoň něco dělat *zdál*. Vtom přikročí přítel redaktor a položí na stolek kníhu. „Buď tak laskav,“ zašveholí sladce a odejde jakoby nic. Což by bylo na jeho odchodu záleženo, – ale na stolku zůstala ležet kníha! Je po blaženosti, po klidu, z čista jasna udeřil blesk – cožpak se lidstvo musilo naučit číst a psát?! Ani to cigáro více nechutná!

Je to divná, při nejmenším alespoň velmi podezřelá věc u literáta, jeví-li nechuť ku čtení nových kněh, je-li pravda? Inu, je tomu již tak! Na počátku duševního života svého rád by člověk četl všechny kníhy a studoval všechny lidi; později vidí, že málo mu těch kněh zůstalo provždy milých a málo těch lidí provždy věrných. Omrzí dělání známostí – studujem kníhu a člověka, jen když jsme o nich již slyšeli nebo mají-li lákavou tvář a titul.

Jakpak se ale jmenuje ten dnešní redaktorův dar – timeo et dona ferentem! „Jungczechische Zustände“ – nu to by lákalo, „skizziert und erläutert von einem Deutschgesinnten in Böhmen“ – my své poměry sami ještě nedovedem „erläutern“, on to ale zná, to by také lákalo! A konečně vzdor tomu, že je „deutschgesinnt“, mohl by to být přece člověk zcela rozumný, ba snad i hodný. Ovšem, Lichtenberg prál, že knihy s lákavým titulem nestávají za nic, ale –

Četl jsem. Perfidní knihu možno přečíst až na konec vzdor bouřící se zlosti, neboť zlost lechtá; hloupou knihu možno také dočíst, nebo hloupost bavívá: ale *hloupě hloupou* – ne, tu dovede dočíst jen recensent, z pouhé lásky k lidstvu, jež sám otráven má střežit před škodou! Mnohému nevinnému mohl by titul nejnovějšího plodu německého ducha vylákat poctivé české krejčary z kapsy, jež by byly pak spíše ještě vyhozeny, než kdyby je vyhodil oknem.

Obsah té knihy? Je v ní padesát „epigramů“, jež spisovatel sám nazývá „půl hekatomby“, což by bylo dosti trefné, kdyby se k hekatombám nebylo bralo sto volů již *dorostlých*. To je snad trochu sprostě podotknuto? Nuž

*„Aus dem Wald, wie in den Wald“ ;
es begreift der Spruch sich bald –*

a anonymní spisovatel je dle vlastního svého přiznání (na str. 23 a 24) velmi sprostým.

A obsah té epigramaticky přežvykující polohekatomby? To je velmi těžko vyříct! Anonymní spisovatel plete si jazyk. Vytýká, že prý „die Deutschen *schwärmen* für Czechentum“ (!!), a přeje sobě rovněž všele jak rozhodně:

*drum bleibe stets einer Sprache in jedem Land'
bei uns der Deutschen, – nicht anders! – die Oberhand!*

Přitom ale snad není nepřítelem Čechů neb češtiny, bůh zachraň, on sám povídá, že není! On je jen proti té češtině, která myslí, že je řečí, a která nejlíp dokazuje prý svou hloupost tím, že píše latinkou, a ne *švabachem*. „Est ist wohl zu bemerken, daß die Kultivierung der volkstümlichen czechischen Sprache von dem Verfasser der Epigramme ausdrücklich befürwortet und in Schutz genommen wird; daß aber als *Feind derselben* nicht die deutsche!, sondern die *panslavistischjungczechische Mischsprache* neuer Erfindung hingestellt wird, welche als dem Genius der altehrwürdigen czechischen Sprache widerstrebend wohl zuweilen kauderisch (nach dem Aus-

drucke des Volkes: pleski-třeski novoceski, neuczechischer Unverstand) genannt zu werden verdient, und von dem Volke *nicht verstanden, ja angewidert*, sich erst neuestens proselytisch einzuschleichen bemüht ist.“

„Nicht in der Sprache des Volks, in wirren, fremden Slavismen – ein verwerfliches Tun, – schreibt man das Czechische nun.“

Vlastně prý je to vše „neu zu gründendes Slovakerium“; on tomu rozumí, neboť umí česky a praví na jednom místě, že by Riegrovo heslo „Nedejme se!“ mělo znít „Nadíme se“, a to prý znamená „Blasen wir uns auf!“ Radí nám dobrosrdečně, abychom se přec už jednou styděli a nebyli více panslávy, ba že bychom se mohli stydět i dál, na příklad za čechismus:

*Slavisch der Schale, dem Kerne nach deutsch,
lasst uns für Deutsche euch haben!*

Vlastně jsme my ale prý všichni svedeni a svědcové naši jsou prý kněži, které nazývá „die Schwarzen“. Jim věnuje epigram.

Schwarzer Beistand

*Czech: Es ist dies keine Prahlerei:
uns Czechen hilft doch Allerlei,
und auch der Schwarze ist dabei!*

*Miguel: Ja, wenn der Schwarze rührt den Brei,
gibt's, wo nicht eine Teufelei, –
ganz sicher eine Hetzerei!*

On to ví, on ví vůbec všechno, na příklad také, že Národní listy a Národ mají společnou vydavatelskou kasu a že jen tak dělají, jako by byly skutečně *dva* politické listy.

Místy neuhodneš, ani po namáhavém hlavy lámání, co anonymní spisovatel třeba by hloupě a nejhlopěji myslil. Na příklad „epigram“:

Prosit Mahlzeit!

*Am Slovakenspeisetische
kaut man jubelnd – „faule Fische“.*

Veršovec sám cítí, že je hloupý, a přidává tedy výsvětlivky v próze, při čemž – a to je jediná stránka komická – se tváří, jako by vykladač a epigramista byly skutečně dvě osoby rozdílné. Nuže tedy příklad slohu prozaického – naberte trochu dechu!

„Den Impuls dazu gab und gibt noch immer eine geringe Anzahl sich mit der czechischen Literatur und Volksgeschichte mit mehr Vorliebe und vorwaltendem Gefühl, als mit verständiger Würdigung der gegenwärtigen Zeitverhältnisse befassender, teils lehrender, teils schriftstellernder Persönlichkeiten, welche mit ihrer falschen, aber phantasiereichen Schwärmerei für die überherrlichen Zustände einer großen czechischen Vergangenheit, von denen die wahre Geschichte gewiß nicht so sehr viel zu berichten weiß, die aufhorchende und in schwindelnden Großtaten schwelgende, jedoch die schwere Pflicht der Selbsterkenntnis nicht beachtende Jugend dermaßen irreführen, daß sie dem nebelhaften Phantasiebilde utopischer Slawengröße die praktische Rücksicht auf die erreichbaren, wahrhaft großen, das wohlfahrtliche Beste der Einzelnen und des Ganzen bedingenden Anforderungen der gegenwärtigen Zeitlage hintanzusetzen sich berufen glaubt, indem sie mit Übergehung der ihr offen stehenden Bahn höchster und vollkommenster deutscher Ausbildung, Zeit und Mühe auf das Treibhausprodukt stets beschränkt und unvollkommen bleibender, fremdartig lautender, czechosprachlich neugebildeter Doktrinen übel verwendet; wobei sie allerdings den unrühmlichen Vorteil zum Besten hat, sehr bald das Ansehen belehrender Anmaßlichkeit annehmen zu können, und überdies einer zu höherer Anstrengung bemüßigenden, rivalisierenden Konkurrenz überhoben zu sein.“

Kdyby ta perioda byla jen o trochu delší, mohlo by se s ní naložit dle českého pořekadla!

Místy má spisovatel náhled, že musí čtenářstvo ubezpečit, že není skutečně básníkem – „denn der Verfasser macht nie Anspruch auf Dichtergenie“. Jinde dostává se až do opravdového ohně, „denn nichts bringt einen gemeinen Menschen mehr in Hitze, als wenn er Unrecht hat“. –

Někteří kněhkupci pražští byli tak smělí, že lipskou tu novinku veřejně oznámili, musil jsem tedy obecenstvo varovat. Že jsem ale přitom kníhu sám přečísti musil, mstím se zase na obecenstvu a – podal jsem ukázky.

NÁRODNÍ LISTY 22. února 1866

△

Ve feuilletonu svém podotkli jsme již, že vyšla v Lipsku kniha s titulem nahoře uvedeným, která se připisuje šváb-
skému básníku Melchioru Meyrovi. Skoro všechny časopisy
německé mluví o knížce té s patrným potěšením, jako by
byla skutečně obohacením literatury. Cena literární je ale
vpravdě jen skrovna. Jsou to rozmluvy mezi zdvořilým idea-
listou a hrubým idealistou, jsou drženy rhapsodicky, po ně-
mecku frázovitě a přitom tak fádně, že všechny citáty, které
jsme posud z nich našli v časopisech německých, pocházely
z *první* třetiny spisu, – dále to patrně ani „čtenáři ex offo“
nepřivedli.

Co je vlastně ku chvále té knihy pohání? Inu, mimo to, že
také u Němců nyní málo kloudnějšího vychází, jen pouhá
maličkost: samolibost. Kdybys řekl, že jistý národ vyniká
některou duševní krásnou vlastností, strhnou ti, kteří Němce
„velkým národem dělají“, strašný pokřik, že vlastně Němci
jsou u vlastnosti té vrcholem. Blocksberg svůj ovšem ne-
mohou postrčit nad Davalagiri, ve všem ale jiném, co se
měřit nemůže, mají se za nejobrovštější obry. Ano při vaření
té oblíbené jejich „hubové polívky“ dostávají se někdy až
příliš blízko k ohni a dovedou náhle dokazovat, že i v ne-
pěkných vlastnostech jsou Němci první. Pak se vzpamatují
a podotknou, že mají sice duševní tu sílu k nepěknému, že
ale většina vlastností krásných, humanita jejich, srdce a vzdě-
lanost jejich jsou příliš známy, než aby atd. Nu a „Rozmluvy
s hrubiánem“ na příklad jsou jim důkazem, že i v hrubství
dovedou být prvními. Staví knihu tu nad samé světoznámé
Listy Juniovy, jež Anglii ostrou satirou svou mrazivě provály.
V tom je malilinké nedopatření. Anglický anonym vyzname-
nává se i satirou i *upřímností*, německý anonym poslal do světa

soptění švábského šlechtice, který v staromládenecké nevrlosti chce a zase chce být hrubým, i když s hrubostí svou – uvnitř nesouhlasí. „Man merkt die Absicht und –.“

Také to je lechtá, že snesou Němci takou míru hrubství jim samým činěnou. Však by jí nesnesli, kdyby naproti Švábu nadávajícímu nebyl ve spise tom postaven Šváb chválou oplývající, ano kdyby i hrubián onen sám se zálibou nedokazoval, že „Němec je nespravedliv jen sám k sobě, takto ale k celému světu spravedliv až k přehnanosti“, – zcela tak, jak na příklad vídeňská Presse mluví „Man merkt – –“.

Podáváme některé citáty z rozmluvy *sedmé*. Český čtenář zaujímající naproti německému živlu, jak se tento v *celistvosti* své jeví, stanovisko zajisté vzorně objektivní, může sobě komentovat citáty sám.

Hrubián mluví: „Vidím na nás Němcích vlastnosti negativní – je to výsledek mé schopnosti, mého soudu –, a cokoliv vidím, skličuje mě. – Má-li povstat řádný organismus, musí členové ovšem o sobě něčím býti – a také chtít býti! Avšak u nás chce všechno, co členem býti má, jen pro sebe býti! *Sebe udržeti na útraty celku*, pro snahu tu mají Němci i náruživost a sílu.*) Jsme Hamletem, jen když jedná se o působení pro celek. Máme-li ale jednati sami pro sebe a postaviti se naproti celku, nepřekáží nám reflexe žádná – pak jsme Fortinbrasem.“

„Každá část chce jednotu jen ku prospěchu *svému*, ku cti *vlastní!* – Ovšem se jí takto nedopídíme!“

„Známa vlastnost Němců jest jejich záliba (!) ve všem cizinském. Na cizí plody hledí s láskou (!), na domácí s přísností, chladností a nedůvěrou! A jaká je toho příčina? Dobrosrdeční bloudové nalezali ji ve ctnostech – ve velkomyslnosti a sebezapírání – a vytýkali jen nepravé užívání jich. Příčina je ale v neřesti – v jedovaté žárlivosti Němce na všechny, kteří jsou bezprostředně kolem něho. Nejprotivnější tvor na zemi je pro Němce – jeho bližný. Tohoto za osla považovati a vystaviti je nejtuznější přání jeho duše. Pokud se

* V Rakousku dávno již se jim to vytýká.

mu to nezdaří, nemá pokoje; a je-li blížný náhodou kapacitou a silou, a nikoliv oslem, – dovede-li mu odolati a vynutí-li mu uznání, tuť trpí nevýslovně!“ – „Právník a umělec v Paříži neb Londýně žijící nepřekáží Němci. Ten smí být zcela geniem a díla jeho sladko se obdivují. Že je to dílo člověka, který mu nepřekáží, to mu je činí tak krásným – to mu poesíí dýše! Zato dílo toho, koho vidí před sebou – dílo jeho soupeře, mrzí ho tím více, čím je lepší a krásnější. Čím líbezněji před ním se blýští, tím více štípou ho závistivé oči a on může říci zcela poctivě: že učinilo dílo naň dojem nejhorší!“*)

„Co se říci může o lidech vůbec, platí zvláště o Němcích, neboť Němci jsou nejlidštější lidé (!). Jeden jest proti druhému, byl a bude – bůhví jak dlouho!“

„Také já bych doufal, nebo spíše byl bych co nejúplněji přesvědčen, že Němci by se v lásce sjednotili, kdybychom je mohli shromáždit na velké planině k obrovské pitce. Pokud by víno a pivo teklo a rty řečníků by oplývaly krásami spojeného německého národa, potud byli by sjednoceni – co bratří nejen země jedné, nýbrž i rodiny jediné! Kdyby se ale jednalo o určení nejmenšího puntíku, bylo by zase čestno nepoddati se, bylo by protestování nejsvětější povinností – a chaos by se vrátil!“

„Němec není pouhým idealistou, on má zcela slušné materialistické nadání, jehož nejsmělejší zástupcové nyní vědeckou hnojivku po zemi rozstříkují; avšak idealism je konečně přece jeho síla, jeho útočiště – jeho neštěstí! Pouhá myšlénka jednotného krásného Německa rozechví Němce tak, že je při ní již úplně spokojen.“

„Záhubný idealism je hlavně vinen ostudou, že Němec nikdy raděj nenadává, než když se začne vlastnímu národu nadávati (!). Při takové příležitosti dokazuje nestrannost podivuhodnou.“

„Nahodí-li se ve společnosti německé otázka, který národ je nejpřednější, pojmenuje vám jeden, tváře se co nejdůmyslněji, národ anglický, druhý národ francouzský, třetí italský

* Lekáme se, že jsme se podobnému naučili tedy od Němců!

a čtvrtý snad docela ruský. I Turky chválili již Němci na útraty Němců (!?!); a mnohý by i Číňany výše postavil, kdyby troufal sobě vysloviti pravé mínění srdce svého. Kdežto tedy větší část podobně neněmecky smýšlí, žádají a doufají přec zase, že celek bude německý, a žádají svorný slavný německý čin!“

Myslíte, že anonymus chtěl polepšiti Němce? Posuďte! Po hrubiánu Švábovi mluví zdvořilec Šváb a na otázku: „*Národ německý, který sama sebe organisovati nedovede, má býti povolán, aby lidstvo organisoval?*“ odpovídá: „*K tomu patří nejvyš vyvinutý, nejsvobodnější duch a největší srdce – duch a srdce, jaké má pouze Národ německý!*“

Vy vidíte, že Němec je naproti ostatním národům skutečně – strašně spravedlivý!

– „Man merkt die Absicht und wird verstimmt!“ –

NÁRODNÍ LISTY 14. dubna 1866

Žádáme slavné redakce, aby kdykoli zlíbí se kritisovat nás a naše činění, vzdaly se alespoň zbytečných věru paralel mezi námi dvěma. Máme-li ale jeden z nás ty a druhý zas ony přívržence *rozličné*, prosíme je, aby dle *osobní* chuti své podporovali Květy naše, ale *výdatně*, a ubezpečujem, že časopis náš beletristický rozkveté pak bez ohledu na přívrženství.

Vítězslav Hálek, „první“ redaktor
Jan Neruda, také „první“ redaktor

K V Ě T Y 17. května 1866

„Spisovatelé mohou mřít, jen když nakladatelé žijou,“ pravil přítel Chocholoušek ironicky ke mně, když jsem kdys psal jistý nekrolog. Chudák netušil, že sám brzy zhasne, že za ním ale brzy půjde také nakladatel jeho, – „můj nakladatelský ideál,“ jak vděčný Chocholoušek pravíval, kdykoli mluvilo se o Kobrovi. △

Frazeologie těch, kterým uloženo, aby pohrobními vzpomínkami vyznačili velikost ztrát, jaké za poslední doby jako strže a povodně hubily písemnictví české, bude brzy vyčerpána. Tak často již musili jsme zarmoucení vzpomínky své vyprávět – a již je nám zase dán úkol týž; literaturu naši potkala ztráta nová, stejně velká jako předešlé, ač nezaznamenáváme smrt básníka neb učence, nýbrž prý „jenom“ obchodníka.

Ovšem že není poesie v obchodu žádném, byť tento třeba zabýval se jen samými leštěnými drahokamy lidského ducha; Kober měl však platnost jinou, o něm a obchodu jeho platila parafráze známého výroku: „*Literatura česká byla a jest posud v táboru firmy I. L. Kober.*“ – Nemůžem neuznat zásluhy jiných, ač ne právě četných podnikatelů svých literárních; zásluhy ty jsou každému známy, koho vůbec písemnictví naše zajímá, nebo kdož sobě jen oznamujících noticek časopiseckých všímá: Kober byl ale českým kněhkupcem a nakladatelem *par excellence*. Jeho sklad representoval hlavní výtvořiny novější české literatury, v jeho klidné písárně vyjednávalo se skoro se všemi spisovateli českými, jeho firma rozesílala velký počet obchodních svých jednatelů po všech krajích českoslovanských. Kober rozpočítával na decennie, odvažoval se na podniky nejrozsáhlejší a nejnákladnější, jeden podnik jeho byl stíhán druhým, velký ještě větším, důležitý ještě

důležitějším. Beletrie, věda, spis praktický byly u něho stejně horlivě pěstovány; v době, kdy Matice česká na značných svých kapitálech usnula, platil nám Kober za dvě, za tři Matice české.

Nastoupiv českému nakladatelstvu neznámé posud dráhy, jda v podnikavosti své vždy dál a dál, musil ovšem vyhledat sobě i nových cest kupeckých. Jeho skladu by nebylo vyhovělo pohodlné dočkání „milovníků českých kněh“ za prodavačským stolem, jakž jiným nakladatelům u nás v historické takřka oblibě; Kober převedl k nám v cizině již dávno osvědčený ústav kolportážný, jednatele jeho pravidelně navštěvovali kraje, městečka i vesnice, do kterých jindy česká kniha jen náhodou zablužovala. Kober vydobyl české literatuře takřka nové světy, on probudil mnohé místo duševně zasnulé, on z mnohého netečníka učinil pilného čtenáře i do mnohého ouhuru položil símě, kteréž vzejde teprv v budoucnosti. Koberův závod byl zdravým organismem, jehož tepny byly silně a pravidelně, jehož nervy byly pevné a mozek jasný. Koberův závod vyznačoval se opravdovou, úrodnou živostí – a živost je zajisté také poesie.

„Pravíte, že jest kněhkupectví pouze pomocnicí ku porodu?“ psal Kober kdys Gutzkowovi, „dobře, pak jsme ale *pod přísahou* a je záležitostí našeho svědomí, abychom se starali, by co do nás dětem naší pomocí se rodičím neublížilo se ani nejmenším na zdraví a dostalo se hned na počátku života jejich volného oddechu“ (Morgenblatt: „Der österreichische Buchhandel“). A věru, že svědomitě dostal Kober slovům, jakáž sám byl tak ostře vyslovil co pravidlo pro kněh kupce každého. Vyšlyť péčí jeho spisy, kteréž přežijou nás i více ještě generac. Bylo by záslužno vypočítat je všechny, dostačí ale také účeli našemu, uvedem-li jen díla některá: Slovník naučný, Názorný atlas k němu i s výkladem, Topograficko-statistický slovník Čech, Starožitnosti a památky země České, Kronika práce, Bezděkova Biblí svatá a j. jsou díla vážnosti monumentální. Rovněž vyšinovala se nad užší mez časovou co do působivosti své všeliká Kobrova podniknutí společná, jako Slovanské besedy, Štulcovy Besedy kato-

lické, Bibliotéka historická, Rolník nového věku, Dívčí škola, Průmyslová škola atp.

Avšak většina spisů uvedených jsou knihy vědy, knihy praxe, ne *každému* sice přístupny, *mnohému* ale potřebny. Z pouhé „potřeby“ netěžil Kober, ta nebyla cílem jediným jeho obchodnické snahy. Na něho nevztahovala se charakteristika obyčejně o kněhkupcích běžná, že pěstují jen to, co je právě časově nejoblíbenější. Je snad potřebí teprv dokladů k výroku tomu? Každý uvědomělý Čech ví a vděčně uznává, že kdyby nebylo Kobrovy podnikavosti, posud bychom snad ani neznali úplný obraz Tyla, Rubeše, Poláka, Máchy, Langra, Klicpery, Chocholouška. O valnou část rozmnožil Kober takto onen jediný poklad našeho národa, z něhož může se tento *vždy* znovu zrodit, znovu vzkřísit.

Snahám jeho ovšem dařilo se hmotně dobře, při daleké většině podniků jeho rozhodně dobře. Byl by mohl tedy vždy prospívat dál a líp, kdyby nebyla ho smrt tak záhy porvala. Tolik je jisto, *litovat* budem předčasné Kobrovy smrti dlouho; přejeme sobě, abychom déle litovali než hmotně *cítiti*.

NÁRODNÍ LISTY 30. května 1866

Také malí národové mají štěstí to, že kráčejí alespoň po nějaký čas v čele ostatních. Čechům dostalo se toho, na nedlouho ovšem, v středověku, kdy kráčeli v čele Evropy celé, i později ještě, kdy kráčeli v čele Slovanstva. Nemá být chlouba v tom, nýbrž pobádání k činnosti další. Ve mnohém pomáhala nám náhoda, že jiní kmenové slovanští stísnění byli tím či oním. Na počátku tohoto století opanovala myšlénka vzájemnosti slovanské veškerý vzdělaný svět slovanský, myšlénka ta byla vyšla z Čech. Rus byla duševní temnotou obestřena, Polska v emigraci, Jih v dřímotě; probouzející se Češi cítili svou vlastní slabost i silnili se myšlénkou rostoucí na ideál, tenkrát ještě daleký, nyní již přístupný. Myšlénka ta, činnost vědecká, ruch literární, vše dohromady získalo nám úctu ostatního Slovanstva; malý národ český byl mu velikánem, třeba jen velikánem u poměru. Kmenové po nás teprv se probouzející řídili se dle nás nejdřív v životě literárním, později také v politickém, nyní již i společenském.

Budou se řídit také nadál? Sotva! Vyrostouť na individuálnost zcela samostatnou, půjdou vlastní svou cestou dál. Ztratíme pak snad veškeré uznání? To záleží na nás, pouze a jedině na nás! Prozatím, upřímně řečeno, mnoho se nena-máháme. Podivná pohodlnost, jako po práci již vykonané, jako na výši již dosažené, vzmáhá se a rozkládá po všech našich oudech. Svět politický je jediný alespoň poměrně čilý a pohlcuje jaksi vše ostatní; již život společenský, jenž by přece vzrůstatí měl v stejném postupu s rozvinem politickým, objevuje se jen známkami řídkými. Ostatní zjevy jsou ještě trudnější. Literární ruch, jindy čilý a pestrý, není více ruchem a zahlemejšdil se, vědecký proud, jindy slavný, není více proudem a proměnil se na malomocné kapky. Nemůže to zajisté vléci se podobně dál.

A máme také zajištěnou naději, že se nepovleče. Národnost domáhá se vždy větších práv politických, jež musí na všechny strany blahodárně působiti. Čech, nalezající všude, i u úřadů posud mu cizích, plné právo i porozumění, nabude jasné mysle. Čech, mající nižší i vyšší školy své, neztratí nadál zbytečně valnou část svého života, duch jeho zkrystalisuje se dřív, bude i dříve i *častěji* produktivním, než posud mohlo se díti. Čech zkrátka nabude opět podmínek, jakých je nevyhnutelně potřebí, aby národ vyvinul duševní svůj život cele. Nesmíme ani na to ale spoléhat. Nestačíť pouhá volnost politická a národní, vyšší rozvin národa bývá také někdy šťastným jen ternem a připomíná nám často až podmínky dobrého epigramu, k němuž je dle Čelakovského i silné dávky „náhody“ potřebí. Náhoda, zvláštní poměry rodí a vyvinují ony velké duchy, kteří národu jsou na okrasu věčnou. Avšak práce duševní nepatří více jen jednotlivcům, jakož také dějiny nenáležejí více národu jedinému, nýbrž lidstvu celému. Přitom arci podrží zvláště vynikající jednotlivec slávu svou, ano nabývá nyní i slávu větší, že rozšířená vzdělanost činí člověčenstvo schopnější k pojmutí a posouzení. Podobně daří se i vynikajícím národům jednotlivým.

Třeba by geniové se nerodili, třeba by se pracovati musilo jen s talenty prostředními, více receptivními než produktivními, národ možno přece povznést na výši značnou, úctyhodnou, ano i k napodobení vyzývající. Starejme se o to, *aby i do nejnepatrnější chýže vniklo světlo vzdělanosti, aby věda pronikla veškery vrstvy našeho národa a každý jednotlivec aby z ní obdržel co možná nejvíce*, – a vysoký cíl náš bude již dosažen. Kompaktní takový celek, *český* celek, může se ještě státi vzorem národům všem, nebyloť jinde tak příliš svědomitě šetřeno ohledu na onu část lidu, která sama sobě jen v řídkých případech pomoci může. Bohužel, že právě také u mnohých kmenů slovanských oné části lidu velmi málo věnováno práce!

Materiál máme u nás výborný, lid náš je chápavý i čítavý. Také lze s potěšením uznat, že brán u nás vždy velmi slušný ohled na vlastní lid, spíše snad ještě brán než – na vzdělance. Ač jsme neměli na příklad vlastně ani škol žádných svých,

máme přece již dosti bohatou zásobu školských knih. Zvláště Poláci, kteří posud literárně pracovali skoro jen pro vzdělance své, vyslovili nám již vícekrát za to obdiv svůj a z Prahy odváželi sobě celé haldy knih pro svůj domov na ukázkou. To je ale jen jedna stránka úkolu. Pro mnohého přestává škola příliš brzy, pud po vzdělávání se nebo alespoň po čtení trvá snad dál, probouzí se snad později, a kde není neb neprobudil by se ve vlastním nitru, musí se naň působit odjinud.

Přejem sobě na Čechy novou potopu, potopu to knihami působenou. V tisících a tisících *laciných* exemplářích musí se poučné, dobré, zábavné i časové knihy rozšiřovat, musí se všude roznést a třeba pro počátek i vnutit. Zakrátko budou lidu učitelem, vysvětlovatelem věcí cizejších, komentátorem udalostí časových atd.

Myšlénka ta již jednou probleskla. Bylo to letos před válkou, kdy pomýšleti se počalo na *Matici pro lid*. Válka obestřela myšlénku dřímotou, nyní je ale zas vzduch volný, počněm i provedme předsevzetí své. Nám je pro národní život náš každý okamžik kapitálem, neplýtvejme!